

ВЗАЄМОЗВ'ЯЗОК ОБРАЗУ «Я», САМООЦІНКИ ТА ЦІННІСНИХ ОРІЄНТАЦІЙ У СТРУКТУРІ ОСОБИСТОСТІ МАЙБУТНІХ ПРАКТИЧНИХ ПСИХОЛОГІВ

А. В. Смирнова

Херсонський державний університет, alonasmirnova112@gmail.com

Науковий керівник: доктор психологічних наук, професор І. С. Попович

Постановка проблеми. Кризовий стан, в якому перебуває Україна, а саме військовий конфлікт, соціальні, політичні та економічні зміни спонукають українське суспільство до потреби в адаптації до сучасних умов життя, а також несуть негативний вплив на психічний стан людей, що перебувають в напрузі.

Через стрімкі зміни в соціальному просторі, зростає потреба у наданні кваліфікованої психологічної допомоги, що спричиняє підвищення вимог до підготовки студентів-психологів. Адже особистісні якості психолога мають велике значення для клієнтів, тож дослідження особистісної сфери майбутніх практичних психологів займає чи не найголовнішу роль в професійній підготовці спеціалістів.

Студентські роки є важливим періодом у формування ціннісної системи орієнтацій, що має значний вплив на особистість та її самооцінку, а отже і сприяє розвитку власного «Я» через взаємодію з оточенням. Оволодіння компетенціями власної професійної сфери відбувається на ряду з розвитком особистості в цілому через ціннісну систему орієнтацій, професійну соціалізацію та самооцінку. Образ «Я» є основною складовою, яка визначає знання особистості про саму себе та формується під впливом діяльності людини та її соціальних відносин, що активно розвивається в шкільний період та період студентства. Зокрема, образ «Я» є поняттям нерозривним з поняттям самооцінки (Попович, 2010). У свою чергу самооцінка здійснює асиміляційний вплив на формування соціально-психологічних очікувань людини (Попович, 2009) і визначає стрижневі контури суб'єктивних орієнтації через соціальні очікування (Попович, 2005). Ціннісні орієнтації поєднують цінності власного

«Я» та базові життєві цінності. У зв'язку з цим досить актуальним є дослідження взаємозв'язку образу «Я», самооцінки та ціннісних орієнтацій майбутніх психологів.

Метою статті є теоретичне та емпіричне дослідження взаємозв'язку образу «Я», самооцінки та ціннісних орієнтацій майбутніх психологів.

Виклад основного матеріалу: Розглядаючи образ «Я» слід зазначити, що О. А. Прокопенко (2016) у своєму дослідженні виокремила такі аспекти, які стосуються образу «Я»:

1. Сприйняття та уявлення людини, які утворюють ціннісну систему соціокультурного оточення людини впливають на формування образу «Я».
2. Формування образу «Я» – прогностичне явище.
3. Щоб зменшити суперечності у наявному життєвому досвіді, а також суперечності «Я-образу», спостерігається робота захисних механізмів.
4. Ключовою мотивацією особистості слугує потреба розвитку образу «Я», а також у самопрезентація.

Отже, розглядаючи та аналізуючи окреслені вихідні тези, слід зазначити, що образ «Я» може характеризуватися з двох точок зору: 1) образ «Я» як елемент суб'єктивного знання особистості про саму себе; 2) образ «Я» як складова «Я-концепції».

Дослідженням самооцінки впродовж багатьох років приділяється різнобічна увага, що дозволяє розглянути це явище з різних точок зору. Аналізування наукових робіт дало нам право визначити кілька поглядів на поняття самооцінка. Зокрема, самооцінку розглядають як:

1. Оцінювання особистістю самої себе за допомогою аналізування своїх фізичних, інтелектуальних і комунікативних якостей, що дозволяє пов'язувати самооцінку з суб'єктивними орієнтаціями;
2. Впевненість особистості у можливості досягати певної мети, а також як таку, що характеризується здатністю до особистого схвалення та відображає оцінку людиною самої себе;

3. Форму управління собою, що має три основні складові, а саме: самопізнання, саморегуляцію, а також емоційну оцінку ставлення до самого себе;

4. Регулятор поведінки, що вирізняється стійкістю, автономністю та критичністю.

Виходячи з теми нашого дослідження, вважаємо за необхідне виокремити професійну самооцінку, яка впливає на оцінку результатів своєї праці. Такий тип самооцінки складається з двох складових – діяльнісного та особистісного. Діяльнісний є оцінкою людини себе з точки зору виробничого процесу, що дозволяє надати характеристику своїм компетентностям та професійному рівню; особистісна складова – оцінка особистісних якостей на основі порівняння зі своїм «Я-ідеальним».

Переходячи до питання ціннісних орієнтацій важливим буде зазначити, що ціннісні орієнтації особистості – важливий структурний елемент свідомості та самосвідомості людини, адже є чинником формування цілісної особистості.

Ціннісні орієнтації розглядаються з точки зору динаміки розвитку особистості, яка поєднується з діяльністю та певними особистісними характеристиками, чим можна пояснити те, що цінності зумовлюють поведінку та бажання особи. До структури ціннісних орієнтацій слід віднести цінності власного «Я» та значущих осіб в житті людини в поєднанні із базовими життєвими цінностями. Формування життєвих цілей та патернів поведінки залежить від значущості тих чи інших цінностей, які безпосередньо пов'язані з актуальною метою.

Внутрішній світ особистості має основні ціннісні елементи, такі як воля, свобода, віра та мета. Найбільш вагомий з них – воля, яка відстежується як цілеспрямованість та рішучість особи, а також є ціннісною формою психіки та допомагає людині свідомо контролювати власну діяльність.

Слід підсумувати, що ціннісні орієнтації разом з цінностями людини є важливими елементами структури особистості, на які впливає особистий

досвід людині, її сприйняття себе та свого оточення.

Метою нашого дослідження є дослідження взаємозв'язку образу «Я», самооцінки та ціннісних орієнтацій майбутніх психологів.

Для досягнення мети дослідження було обрано такі методи дослідження: методика дослідження самооцінки С. А. Будассі, «Ціннісні орієнтації» М. Рокича та опитувальник «Q-сортування» В. Стефансона, а також використано математичні методи обробки даних.

Вибірка нашого дослідження охопила 40 осіб (студенти спеціальності 053 Психологія Херсонського державного університету).

Аналізування результатів демонструє такі кореляційні зв'язки:

– У осіб, що мають високий та середній рівень самооцінки, а також тенденцію до товариськості відстежується позитивна кореляція з такими цінностями: «продуктивне життя» ($r=0,87$), «активна діяльність» ($r=0,86$), «високі запити» ($r=0,84$), «сміливість у відстоювання ідей» ($r=0,84$); достовірні негативні кореляції виявилися з такими цінностями: «терпимість» ($r=-0,79$), «пізнання» ($r=-0,83$), і «творчість» ($r=-0,84$); незалежність має позитивний зв'язок з «матеріальною забезпеченістю життя» ($r=0,91$) і «відповідальністю» ($r=0,87$); негативні ж кореляції наявні з «щастя інших» ($r=-0,77$) та «широкою поглядів» ($r=-0,81$).

– У осіб з низьким рівнем самооцінки та з тенденцією до товариськості спостерігаються позитивні зв'язки з такими цінностями: «наявність хороших і вірних друзів» ($r=0,92$), «кохання» ($r=0,87$) і «чуйність» ($r=0,83$); негативні кореляції – з «суспільне визнання» ($r=-0,89$) і «високі запити» ($r=-0,86$); «втеча від «боротьби» проявляє позитивну кореляцію з цінностями «життєва мудрість» ($r=0,78$) і «терпимість» ($r=0,73$), і негативні – з «свобода» ($r=-0,79$) і «незалежність» ($r=-0,77$).

Отже, підсумовуючи отримані результати, можемо засвідчити статистично достовірні зв'язки самооцінки, ціннісних орієнтацій та образу «Я» майбутніх психологів.

Ми спостерігаємо, що обрані досліджуваними з високими показниками

самооцінки, товариськості та незалежності цінності характеризують впевненість респондентів у власній меті, а також спрямованість на навчально-професійну діяльність. Особи з низьким рівнем самооцінки схильні до товариськості та залежності в спілкуванні. Зафіксовано позитивні кореляції з «наявністю хороших і вірних друзів», «коханням», «терпимістю» тощо. Такі респонденти прагнуть бути залученими в соціальне оточення та встановлювати зв'язки з іншими людьми, але схильні бути залежними від оточуючих та поступатися своїми принципами.

Література:

1. Гріньова О. Психологічні особливості становлення ціннісних орієнтацій особистості в пізньому юнацькому віці. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія»: серія «Психологія»*. 2018. С. 9-13.
2. Нечипорук Т. О. Вплив ціннісних орієнтацій особистості на її життєдіяльність. *Київський інститут бізнесу та технологій*. 2021. С. 223-225.
3. Попович І. С. Проблема соціально-психологічних очікувань в науковій теорії та практиці. *Практична психологія та соціальна робота*. 2005. №5. С. 8-13.
4. Попович І. С. Самооцінка як критерій соціально-психологічних очікувань. *Проблеми загальної та педагогічної психології: зб. наук. праць Інституту психології імені Г. С. Костюка АПН України*. К.: «ГНОЗІС», 2010. Т. 12, ч. 3. С. 326–333.
5. Попович І. С. Соціально-психологічні очікування в людських взаєминах: монографія. Херсон: ВАТ «ХМД», 2009. 240 с.
6. Прокопенко О.А. Професійна «Я-концепція» майбутнього фахівця економічного профілю. *Вісник після-дипломної освіти. Серія: Соціальні та поведінкові науки*. 2016. № 2. С. 109–124.